

УДК 347.122+316.47

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/187-189

Вадим ЧАЛИК

викладач кафедри

загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

Поглиблений розвиток громадянського суспільства та інтеграція України в європейський простір вимагають аналізу та практичного застосування багатьох правових понять і правових явищ. Серед них особливе місце посідають теоретико-правові питання, пов'язані із соціальними завданнями держави. Незаперечним фактом є те, що сучасне суспільство зазнає впливу глобалізації інформації. Насправді інформаційне суспільство унікальне тим, що воно не має національних кордонів, а науково-технічні досягнення можуть використовуватися як у приватному, так і в державному секторах. Отже, викладене вказує на практичну значущість аналізу особливостей інформаційних відносин і правовідносин у соціальній сфері.

Різноманітність інформаційних відносин можна розглядати у взаємозв'язку з іншими відносинами, які існують в суспільстві. Однак це не означає, що інформаційні відносини мають лише похідний характер. Адже будь-які відносини не виникають самі собою, а лише між певними суб'єктами, при настанні певних юридичних фактів. Так, не можна оминати і правове регулювання таких відносин. Серед таких джерел слід відзначити Конституцію України, Загальну декларацію прав людини 1948 р., Європейську конвенцію про права людини. Положення, що містяться у вищезгаданих джерелах, викладені та деталізовані в законах України: «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про інформаційні агентства», «Про державну таємницю», «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах», «Про наукову і науково-технічну діяльність» та «Про рекламу». Ці закони регулюють інформаційні відносини між організаціями в конкретних галузях і в рамках виконання конкретних законів. Наразі Закон України «Про інформацію» визнається як загальний закон. Незважаючи на наявність достатньої кількості законів в інформаційній сфері, єдиного кодифікованого закону, який би регулював інформаційні правовідносини, не існує [1, с. 64].

Під інформаційними відносинами розуміють суспільні відносини, що виникають у процесі поширення (збирання, зберігання, використання та поширення) суспільно значущої інформації в усіх сферах людської діяльності та регулюються нормами різних галузей права [2, с. 44]. З практичної точки зору заслуговує на увагу положення про те, що, виходячи із загальнотеоретичних засад і практики застосування норм у сфері інформаційних відносин, доцільно розмежувати поняття «інформаційні правовідносини» і «правовідносини у сфері права на інформацію». Насамперед слід використовувати термін «інформаційні правовідносини», по-перше, як узагальнюючий для усієї сфери інформаційних правовідносин, по-друге, як конкретизуючий щодо тих інформаційних цивільних правовідносин, які не пов'язані з інформацією як з особистим немайновим, не пов'язаним з майновими, благом. Отже, інформаційні відносини визначаються як відносини, що виникають у процесі збирання, зберігання, використання та поширення інформації в усіх сферах життя і діяльності особи, суспільства і держави та регулюються нормами різних галузей права [2, с. 44].

Метою інформаційної соціалізації в Україні сьогодні є розвиток громадянського суспільства та демократичних традицій, подолання інформаційної нерівності та забезпечення доступу громадян України до глобального інформаційного суспільства на основі поваги до прав та свобод людини, як-от: право на доступ до інформації; право на захист персональних даних [3, с. 14].

Інтеграція та глобалізація управлінських інформаційних систем, перетворення паперових документів в електронні привели до зміни умов здійснення національних

управлінських функцій, розширення інформаційних сфер, збільшення обсягу інформації, використання нових засобів і способи спілкування. Таким чином, інформаційні технології стали фундаментальними для суспільства, оскільки вони відкривають шляхи для вдосконалення та автоматизації процесів обробки та аналізу інформації. Це стало передумовою для розвитку концепції електронного урядування та впровадження великої кількості інформаційних технологій у роботу державних органів, підвищення рівня взаємодії з громадянами, швидкості та якості надання соціальних послуг. Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та Концепції розвитку електронного урядування в Україні стали передвісниками запровадження сучасних інформаційних технологій у діяльність органів публічної влади, що реалізують свої повноваження у соціальній сфері, оскільки цими документами було передбачено запровадження інформаційно-телекомунікаційних систем підтримки прийняття управлінських рішень та автоматизації адміністративних процесів, у тому числі у сфері соціального захисту.

Поняття та сутність соціальної держави можна розглядати як такі, що базуються на конституційній декларації соціального характеру держави. Конституція проголошує Україну соціальною державою, встановлюючи не стільки справжню, скільки ідеальну державу, як зазначено в її преамбулі [4]. Так, сьогодні в Україні лише створені правові передумови для формування та подальшого розвитку цього поняття.

Місія соціальної держави виявляється у виконанні таких соціальних функцій, як забезпечення та охорона соціально-економічних прав людини, соціальний захист, соціальна рівність.

Сутність сучасної соціальної, демократичної, правової держави полягає в тому, що вона є засобом досягнення суспільної згоди та консенсусу в соціально неоднорідних суспільствах. Сутність держави виявляється в її функціонуванні, ролі, яку вона відіграє в суспільстві, якісна детермінація якої характеризується переважно стійкою реалізацією та захистом вузьких (у тому числі класових) або загальносоціальних інтересів. Соціальне призначення держави полягає у виконанні певної функції [5, с. 27].

У сучасних умовах стрімкого розвитку глобального інформаційного суспільства, коли інформаційна сфера набуває ознак інтегрованого, транснаціонального явища, першочергове завдання вітчизняного законодавця полягає в розробці дієвих механізмів забезпечення входження України до світового інформаційного простору, з одного боку, та убезпечення від можливих загроз, що є зворотним боком цих процесів, з іншого боку. Ключовим сегментом цієї сфери, розвиток якої повинен бути пріоритетним, є інформаційна діяльність органів публічної влади, оскільки саме в цій площині знаходиться інструментарій реалізації принципу прозорості та відкритості діяльності суб'єктів владних повноважень, забезпечення надання адміністративних послуг та задоволення інших потреб приватних суб'єктів. Через прискорення розвитку процесів, що відбуваються в інформаційній сфері, розробка адекватного сучасним потребам законодавства у сфері інформаційної діяльності органів публічної влади є одним з найбільш важливих завдань. Проте на поточному етапі слід констатувати відсутність належного наукового підґрунтя для подальших законодавчих змін [6, с. 31].

Стан сучасного українського суспільства й політичних явищ в Україні об'єктивно потребує вдосконалення конституційного регулювання суспільних відносин, тобто конституційної модернізації. Звідси оновлення Конституції України означає не тільки її удосконалення, а й «осучаснення» з урахуванням конституційних трансформацій, притаманних сучасному суспільству. Необхідність і важливість змін до Конституції України пояснюється насамперед потребою політико-інституційного дооформлення державності, відмежування від радянського правового спадку, втілення новітнього політико-правового бачення держави.

Незважаючи на певні перешкоди та недоліки в діяльності соціальної сфери, державно-правові реформи відкривають нові перспективи у визначенні гуманістичної спрямованості соціальної політики. Сьогодні Україна має зосередитися на державно-правових вимірах соціальної орієнтації, що відповідають глибоким економічним, соціальним і політичним перетворенням. Формування соціальної держави можливе лише на основі конституційного закріплення всіх прав і свобод громадян, важливих гарантій та соціального захисту [7, с. 30].

Зміст інформаційно-правових відносин, тобто загальні права та обов'язки учасників, визначено у Стратегії цифрової трансформації соціального сектору, Положенні про Єдину інформаційну систему соціального сектору, Концепції реалізації державної політики з питань

соціального захисту населення та захисту прав дитини та інших нормативно-правових актах. До інформації, що гарантує реалізацію соціальних прав населення, належать: 1) відомості про можливість звернення за призначенням соціальної допомоги на дітей; 2) відомості про соціальний статус населення; 3) відомості, що містяться у свідоцтві про загальнообов'язкове державне соціальне страхування; 4) відомості, що містяться у пенсійному посвідченні; 5) відомості, що містяться в електронній пенсійній справі за даними реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування; 6) інформація про інвалідність за даними Єдиного соціального реєстру; 7) інформація про заробітну плату, внески та розмір пенсії; 8) інформація про житлову субсидію; 9) інформація про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям тощо [8]. Ця та інша інформація забезпечує реалізацію та захист соціальних прав громадян, взаємодію з соціальними інституціями, здійснення соціальної підтримки та надання соціальних послуг.

Проблема створення нового формату відносин у соціальній сфері має об'єктивні причини, наголошує І. Оксьом, а саме: розвиток інформаційного суспільства й цифрової економіки та процеси їх глобалізації, прагнення учасників соціальних відносин до досягнення добробуту, міжнародні стандарти та європейській вибір України [9, с. 53–54]. З урахуванням зазначеного є потреба в конкретизації ознак та поняття інформаційних правовідносин у соціальній сфері, що дозволить у подальшому дослідити правове регулювання діяльності суб'єктів цих відносин, систему інформаційних ресурсів та правил їх використання при здійсненні соціальної підтримки, наданні соціальних послуг, захисту соціальних прав громадян та протидії правопорушенням у цій сфері.

Отже, інформаційно-правові відносини у сфері реалізації та захисту соціальних прав людини стосуються створення, збирання, обробки, зберігання, накопичення, вилучення, використання, розповсюдження, використання та захисту. Це врегульовані правовими нормами суспільні відносини, що виникають між органами державної влади, юридичними та фізичними особами з таких питань: соціальні пільги, соціальні пільги та послуги, використання інформаційних технологій і засобів інформаційного забезпечення в соціально-економічному житті.

У процесі становлення України як соціальної держави важливим є наближення вітчизняної правової системи до міжнародно визнаних стандартів не лише у функціональних засадах державної влади, а й у сфері прав людини та громадянина. Ідея побудови України як соціальної та правової держави має бути метою суспільства в цілому, а не лише політиків.

1. Маріц Д. Поняття та зміст інформаційних правовідносин. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2016. С. 64–67.
2. Тарасенко Р. В. Інформаційне право : навч.-метод. посібник. Луганськ : Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка, 2010. 512 с.
3. Нашинець-Наумова А. Ю. Інформаційне право : навч. посібник. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 136 с.
4. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
5. Левицький О. О. Актуальне питання призначення держави: теоретико-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 3. С. 26–28. URL : http://lsej.org.ua/3_2015/7.pdf.
6. Танчинець М. М. Поняття, зміст та види інформаційної діяльності органів публічної влади України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 39. Т. 2. С. 31–35.
7. Про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери : постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 404. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2021-%D0%BF#Text>.
8. Яременко О. І. Сучасне праворозуміння відносин в інформаційній сфері та методологія їх систематизації. *Інформація і право*. 2017. № 3 (22). С. 30–41.
9. Оксьом І. Г. Адміністративно-правові основи регулювання соціальної сфери за умов розвитку інформаційного суспільства. *Публічне право*. 2019. № 2 (34). С. 52–60.